

Expertisegebied

Dialyseverpleegkundige

2e editie

Augustus 2024

Colofon

Samenwerkingspartners bij de totstandkoming Expertisegebied dialyseverpleegkundige 2e editie:

Bestuur V&VN Dialyse & Nefrologie;

Sandra van den Berg, Jennifer van den Berg, Jacqueline van der Vuurst en Marjo van den Essen

Docenten aan door het CZO-erkende verpleegkundige vervolgopleiding Dialyse Verpleegkundige

Deelnemers meelesgroep.

V&VN-project V&V 2020 Expertisegebieden

Jacqueline Bekker-Bakker en Nellie Kolk

Eindredactie:

Hanneke van Vliet

Vormgeving:

Think Next Level, Amsterdam

www.tnlgrp.nl

Augustus 2024

© V&VN Het is toegestaan teksten uit deze uitgave over te nemen, mits de juiste bron is vermeld.

Inhoudsopgave:

1. Inleiding	4
2. Vakgebieden en opleidingsachtergrond	6
3. Zorgvrager	7
4. Werkomgeving	8
5. Het deskundigheidsgebied van de verpleegkundige	10
6. Uitwerking CanMEDS-rollen	11
6.1 Rol de zorgverlener	11
6.2 Rol de communicator	14
6.3 Rol de samenwerkingspartner	16
6.4 Rol de reflectieve professional	17
6.5 Rol de gezondheidsbevorderaar/ Maatschappelijk handelen	18
6.6 Rol de organisator	20
6.7 Rol de professional en kwaliteitsbevorderaar	21
7. De toekomst	24
Literatuur	25

1. Inleiding

Vanaf 2012 zijn er door de afdelingen van beroepsvereniging V&VN meer dan 35 Expertisegebieden beschreven. In deze Expertisegebieden staat de zorg beschreven die door verpleegkundigen met een specialisatie gegeven wordt. Ze kunnen gezien worden als een aanvulling op het Beroepsprofiel verpleegkundige (Lambregts & Grotendorst, 2012 en Terpstra et al., 2015). De Expertisegebieden zijn tot stand gekomen met inbreng van bestuur en leden van V&VN-afdelingen. Daarnaast is er literatuurstudie gedaan en is er veelal gesproken met stakeholders en opleidingen.

In de afgelopen jaren zijn er in de zorg tal van ontwikkelingen geweest die direct van invloed zijn op de competenties van verpleegkundigen met een specialisatie. De Expertisegebieden zijn daarom toe aan een actualisatie. Zo ook het Expertisegebied Dialyse (verder Dialyse en Nefrologie verpleegkundigen genoemd). Deze actualisatie vindt binnen V&VN plaats vanuit het project 'Expertisegebieden 2e editie'. Ook deze 2e editie wordt in nauwe samenwerking met besturen en leden van V&VN-afdelingen ontwikkeld.

Het Expertisegebied Dialyseverpleegkundigen beschrijft de specifieke kennis en vaardigheden die de dialyse en nefrologie verpleegkundigen in de zorgverlening nodig hebben. De doelgroep Dialyseverpleegkundigen omvat een aantal vakgebieden:

- Nierfalen
- Vaattoegang
- Peritoneaal dialyse
- Hemodialyse
- Thuisdialyse
- Niertransplantatie
- Filtratietechnieken

Deze subspecialisaties vormen onderdeel van dit Expertisegebied en komen verderop uitgebreid aan de orde.

Het beroepsprofiel van de verpleegkundig specialist (De Hoop & Kappert, 2019) wordt in dit document niet beschreven. Het document is bestemd voor de dialyse en nefrologie verpleegkundigen zelf, voor docenten, werkgevers, zorgvragers en samenwerkingspartners van de dialyse en nefrologie verpleegkundigen op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Het document maakt zichtbaar wat de onderscheidende competenties van de dialyse en nefrologie verpleegkundigen zijn. Het document kan waar nodig gebruikt worden als leidraad voor de implementatie van functiedifferentiatie. Hierbij dienen de uitgangspunten voor functiedifferentiatie zoals beschreven door V&VN (V&VN, 2021) gehanteerd te worden: transparantie, draagvlak, betrokkenheid van verpleegkundigen en verder kijken dan alleen het diploma. Ook kan het Expertisegebied bijvoorbeeld dienen als basisdocument voor opleidingscurriculum, als input voor functioneringsgesprekken en/of voor de ontwikkeling van functieprofielen.

Om recht te doen aan het grote percentage vrouwelijke verpleegkundigen is in dit document gekozen voor de vrouwelijke vorm om de verpleegkundige aan te duiden. Uiteraard worden hiermee ook de mannelijke verpleegkundigen bedoeld. Waar het de zorgvrager betreft, is dat omgekeerd.

Aan de inhoud van de tweede editie van het expertisegebied van de dialyseverpleegkundige heeft het bestuur van V&VN dialyse en nefrologie een grote bijdrage geleverd, de meelesgroep heeft een kritische bijdrage geleverd waardoor er nu een door de beroepsgroep herkend en erkend expertisegebied voor u ligt.

Aan dit beroepsprofiel wordt het addendum van dialyse-assistent toegevoegd.

2. Vakgebieden en opleidingsachtergrond

De verpleegkundigen werkzaam in het Expertisegebied dialyse en nefrologie zijn in het bezit van een initieel diploma MBO- of HBO Verpleegkunde. Daarnaast hebben dialyseverpleegkundigen de CZO - opleiding tot dialyseverpleegkundige gevolgd. (Dialyse)verpleegkundigen kunnen werkzaam zijn in diverse specialistische vakgebieden. Hiertoe dienen verschillende verpleegkundige vervolgoopleidingen gevolgd te worden.

De competenties beschreven in dit Expertisegebied bieden inzicht in de kennis en kunde van al deze verschillende specialistische vakgebieden.

3. Zorgvrager

De medische en maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen decennia hebben geleid tot grote veranderingen in de zorgvraag en de patiëntenpopulatie. Mede door de verbetering en verbreding van de medische behandel-mogelijkheden leven zorgvragers steeds langer. Daarbij is Multi pathologie steeds meer kenmerkend voor de populatie en ontstaat er meer vraag naar hoog complexe zorg. Dit alles brengt complexe ethische vraagstukken met zich mee, zoals bijvoorbeeld wel/niet voortzetten van behandelingen en vraagstukken rond niertransplantatie.

De patiëntenpopulatie omvat alle zorgvragers met nieraandoeningen, die een vorm van nierfunctie vervangende behandeling ondergaan, zich daarop voorbereiden of kiezen voor conservatieve behandeling (palliatief). Binnen de dialysezorg zijn zorgrelaties doorgaans langdurig. De zorgvrager en zijn naasten worden steeds mondiger en zelfbewuster en hebben meer toegang tot informatie.

De zorgvragers hebben zeer diverse achtergronden en vertegenwoordigen alle leeftijdsgroepen. Minder goede taalvaardigheid, een tekort aan digitale kennis of gezondheidsvaardigheden kan de zorgvrager belemmeren in het kennen en benutten van de zorgmogelijkheden en het voeren van zelfregie. Hierdoor hebben zij behoefte aan specifieke informatie, ondersteuning en benadering.

Zorgvragers beslissen samen met het multidisciplinair team over de invulling van de zorg die het meest passend is bij zijn of haar leefstijl/levensfase.

4. Werkomgeving

Dialyseverpleegkundigen werken binnen de acute en chronische zorg in de keten. Intramuraal in het ziekenhuis op een dialyseafdeling of op andere afdelingen (bijvoorbeeld IC, CCU), nierfalen- en transplantatie polikliniek of zelfstandig dialysecentrum, semi- of extramuraal bij zorgorganisaties. Hierin zijn landelijke trends en overheidsbeleid meer en meer zichtbaar: thuisdialyse in diverse ketenzorgconstructies neemt toe. De dialyseverpleegkundige kan in al deze settingen werkzaam zijn. De combinatie intramuraal met thuiszorg komt ook voor.

Kenmerkend voor de dialysezorg is:

- Dialyseren van de zorgvrager ten gevolge van nierfalen
- Diversiteit aan ziektebeelden en complexiteit
- Gebruik van uitgebreide instrumenteel-technische voorzieningen
- Uitvoeren van farmacotherapeutische handelingen
- Samenwerking met de vele betrokken medisch specialisten

De dialyseverpleegkundige draagt zorg voor een of meer kwetsbare zorgvragers met nierfalen. Deze kwetsbaarheid uit zich in schommelingen en (subtiele) veranderingen van de (vitale) lichaamsfuncties en conditie. In de werkzaamheden van de dialyseverpleegkundige ligt het accent op de ondersteuning van de nierfunctie en (vitale) lichaamsfuncties van zorgvragers waarbij vaak sprake is van co-morbiditeit.

De mate van complexiteit zit niet alleen in de ernst van het ziektebeeld maar ook in de mate waarin en de wijze waarop de zorgvrager gedialyseerd wordt. De dialyseverpleegkundige heeft daarbij kennis van de toepassing van instrumenteel-technische apparatuur en hulpmiddelen behorend bij de verschillende nierfunctie ondersteunende en vervangende behandelingen.

Continue nauwkeurige bewaking van de (vitale) functies tijdens het dialyse proces is noodzakelijk om bedreigingen vroegtijdig te onderkennen en de juiste interventies te ondernemen. De dialyseverpleegkundige anticipeert op mentale- en/of gedragsveranderingen bij zorgvragers en voert interventies uit om angst, stress en/of pijn bij zorgvragers te voorkomen en/of te reduceren. Gezien het karakter van de langdurige zorg en begeleiding wordt met zorgvragers en diens naasten een langdurige hulpverleningsrelatie opgebouwd.

De dialyseverpleegkundige is onderdeel van een multidisciplinair team, dat uit intra-, trans- en extramuraal werkende professionals bestaat. Het (digitaal) delen en uitwisselen van informatie met de zorgvrager, zijn naasten en de samenwerkingspartners is een belangrijke voorwaarde om het zorgproces optimaal te laten verlopen.

De ontwikkelingen op ICT-gebied hebben de werkomgeving en het takenpakket van de dialyseverpleegkundige beïnvloed.

Dit alles leidt tot een grote dynamiek in de werkomgeving van de dialyseverpleegkundige. Zowel de zorgvrager als de professionele omgeving vragen om een deskundige en betrokken zorgverlener en samenwerkingspartner. Dit vereist van de dialyseverpleegkundige een groot scala aan krachtige competenties. Hoogwaardige, specialistische kennis en kunde op het vakgebied dialyse en nefrologie moeten gecombineerd worden met uitstekende communicatieve vaardigheden en met een generalistische blik.

5. Het deskundigheidsgebied van de verpleegkundige

In dit hoofdstuk worden de rollen van de dialyseverpleegkundige beschreven (Terpstra et al., 2015). Dit vormt de basis van de volgende hoofdstukken, waarin de specialistische kennis, kunde en attitude van de dialyseverpleegkundige aan de orde komen. De rollen, zoals hieronder beschreven en de Professionele Standaard (V&VN, 2015) vormen voor alle verpleegkundigen, ook voor de dialyseverpleegkundige, het uitgangspunt van de beroepsuitoefening.

- a. Het ondersteunen van het zelfmanagement van zorgvrager, hun naasten en hun sociale netwerk, met als doel het behouden of verbeteren van het functioneren in relatie tot kwaliteit van leven, gezondheid en ziekte. Gericht op de zes dimensies van gezondheid: lichamelijke functies, mentale functies en beleving, de spirituele/existentiële dimensie, kwaliteit van leven, sociaal-maatschappelijke participatie en dagelijks functioneren. (Huber, 2021)
- b. Het stellen van een verpleegkundige diagnose en het indiceren, organiseren en verlenen van verpleegkundige zorg en psychosociale begeleiding op basis van klinisch redeneren, in niet-complexe situaties op basis van richtlijnen en protocollen en in complexe zorgsituaties die vragen om integratie van kennis en combineren van richtlijnen en protocollen. Hierbij wordt daar waar mogelijk gewerkt op basis van evidence based practice.
- c. Het opstellen, uitvoeren en evalueren van een zorgplan en het verrichten van aan de zorgvrager gebonden regietaken, in samenwerking met zorgvrager, hun naasten en hun sociale netwerk en met collega-zorgverleners. Daarnaast het regisseren van het aan de zorgvrager gebonden en/of zorgvrager overstijgende zorgproces door het organiseren en coördineren van een geïntegreerd, inter- en multidisciplinair, samenhangend zorgaanbod. Dit wordt gedaan in samenspraak met de zorgvrager (samen beslissen), waarbij ook de naasten en het sociale netwerk van de zorgvrager en collega-zorgverleners in de (zorg)keten c.q. het -netwerk betrokken worden.
- d. Het observeren van de zorgvrager gericht op tijdig signaleren van veranderingen in diens gezondheidstoestand en daarop passende actie ondernemen, teneinde het herstel te bespoedigen c.q. het risico op verergering van te verminderen.
- e. Het uitvoeren van zorg gerelateerde preventie gericht op individuen met een ziekte, beperking of meerdere gezondheidsproblemen, met als doel het ondersteunen bij zelfredzaamheid, reductie van de ziektelast en het voorkomen van verergering van gezondheidsproblemen; het indiceren, ontwikkelen, organiseren en uitvoeren van preventie gericht op het bevorderen van gezondheid, vitaliteit, zelfmanagement en participatie van mensen, op het anticiperen op gezondheidsrisico en het ondernemen van actie wanneer sprake is van verhoogd gezondheidsrisico.
- f. Het uitvoeren van taken, het initiëren en het ontwikkelen van kwaliteitszorg en op het gebied van innovatie, analyse en praktijkonderzoek en (evidence based) professionalisering binnen een werkeenheid of expertiseggebied, rekening houdend met kosteneffectiviteit; het begeleiden en coachen van collega-zorgverleners.
- g. Het verrichten van voorbehouden handelingen op basis van functionele zelfstandigheid.

6. Uitwerking CanMEDS-rollen

In de inleiding staat al aangegeven dat het Expertisegebied dialyseverpleegkundige een bijlage is bij het Beroepsprofiel verpleegkundige (Lambregts & Grotendorst, 2012, Terpstra, 2015). Het Beroepsprofiel beschrijft de elementen van het beroep die voor elke verpleegkundige van toepassing zijn en ook voor de verpleegkundigen die onder een Expertisegebied vallen. Om de verbinding tussen het Beroepsprofiel en het Expertisegebied duidelijk te maken komen de kennis en vaardigheden uit het beroepsprofiel terug in het expertisegebied. Vervolgens worden vanuit deze basis de aanvullende kennis en vaardigheden van de dialyseverpleegkundige beschreven. Dit alles wordt uitgewerkt aan de hand van de CanMEDS-systematiek (Canadian Medical Education Directives for Specialists). Deze systematiek bestaat uit zeven verschillende rollen. De kern van de beroepsuitoefening is de verpleegkundige als zorgverlener. Alle andere rollen zijn ondersteunend voor de rol van zorgverlener. Deze centrale rol geeft richting aan de andere CanMEDS-rollen.

Figuur 1. CanMEDS-systematiek

Het Expertisegebied dialyseverpleegkundige is ingedeeld op basis van de 7 CanMEDS-rollen. Per rol wordt eerst een korte beschouwing op deze specifieke rol van de dialyseverpleegkundige beschreven. Vervolgens worden per rol de algemeen geldende kennis en vaardigheden uit het Beroepsprofiel beschreven om de beschrijvingen in de context van dit Expertisegebied te plaatsen. Tenslotte worden per rol de aanvullende kennis en vaardigheden beschreven die een helder beeld geven van hetgeen de dialyseverpleegkundige uniek maakt ten opzichte van andere expertisegebieden. De kennis en vaardigheden uit het Beroepsprofiel vormen samen met de aanvullende beschrijvingen van de dialyseverpleegkundige één geheel. Het bestrijkt het volledige gebied waarin de dialyseverpleegkundige werkzaam is.

6.1 Rol de zorgverlener

De dialyseverpleegkundige kenmerkt zich als een zorgverlener die langdurige zorgrelaties aan kan gaan met zorgvragers en hun naasten en tegelijkertijd adequaat kan inspelen op acute medische en verpleegkundige problematiek bij nierfunctie ondersteunende of vervangende behandelingen.

De dialyseverpleegkundige geeft verpleegkundige, psychosociale zorg en begeleiding aan zorgvragers van alle leeftijden met een chronische nierfunctiestoornis of met dreigend of acuut nierfalen en diens naasten.

De dialyseverpleegkundige verricht niet alleen interventies op lichamelijk, emotioneel en sociaal gebied. Zij werkt eveneens aan bescherming, instandhouding en verbetering van de gezondheidstoestand door bijvoorbeeld leefstijladviezen. Hiermee levert zij een bijdrage aan het zelfmanagement van de zorgvrager en zijn naasten.

Zij draagt bij aan de continuïteit en kwaliteit van zorg en kan daarbij afdeling overstijgend denken. Daarnaast is zij zich ervan bewust dat de zorgvrager zich beweegt in de ketenzorg en weet wat van belang is op andere plekken in de keten.

De dialyseverpleegkundige vormt zich bij een zorgvrager met gezondheidsproblemen in voorspelbare en onvoorspelbare situaties, op basis van de (hetero)anamnese, een gedetailleerd beeld van de (levensbedreigende) gezondheidsproblematiek van de zorgvrager. Formuleert de verpleegkundige diagnoses, verzamelt continu en systematisch directe en indirecte gegevens en stelt op basis hiervan de benodigde verpleegkundige zorg bij.

Om functies aantrekkelijk te maken en zoveel mogelijk zorgprofessionals te behouden worden opleidingen verbreed en gedifferentieerd, zoals bijvoorbeeld in CZO – flex-level (CZO, 2023). Flexibele opleidingen en leerroutes zijn gebaseerd op EPA's (Entrusted Professional Activity's). Deze zijn onderdeel van een samenhangend én flexibel stelsel. Voor zorgprofessionals biedt dit stelsel meer loopbaanmogelijkheden en een efficiëntere opleiding. De kern -EPA's van de dialyseverpleegkundige zijn vastgesteld door het CZO.

- Zorgdragen voor een chronische stabiele hemodialysezorgvrager, intra- en extramuraal
- Zorgdragen voor een chronische hemodialyse zorgvrager in alle fasen van complexiteit, intra- en extramuraal
- Zorgdragen voor een zorgvrager met peritoneale dialyse, intra- en extramuraal.
- Zorgdragen voor een acute hemodialyse zorgvrager

Naast de kern- EPA's van de dialyseverpleegkundige bestaan er aanvullende EPA's voor specifieke patiëntencategorieën binnen de dialyse en nefrologie.

Specifieke EPA's

- Zorgdragen voor een zorgvrager met nierfalen op de nierfalenpolikliniek en de transplantatiepolikliniek
- Zorgdragen voor een acute hemodialysezorgvrager m.b.v. filtratietechniek
- Zorgdragen voor een zorgvrager met plasma-afereze of plasmafiltratiebehandeling
- Zorgdragen voor kinderen met nierfunctie vervangende behandeling

Kennis van de verpleegkundige

- Heeft kennis van de belangrijke basisprincipes uit de anatomie, fysiologie, pathologie en farmacologie.
- Heeft kennis van ontwikkelingspsychologie, levensfasen van de mens, principes van zelfmanagement en coping stijlen.
- Kent de theoretische modellen achter haar activiteiten en interventies.
- Kent de bronnen van het verpleegkundig handelen en de actuele richtlijnen en professionele standaarden.

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Heeft kennis over scheikundige en natuurkundige aspecten van dialyse. Kan met deze kennis laboratoriumwaarden in relatie tot dialysebehandeling lezen en interpreteren.
- Kan vitale en andere fysiologische functies van het lichaam observeren, bewaken en interpreteren en is in staat om de dialysebehandeling daarop af te stemmen.
- Heeft specifieke kennis van voeding en leefstijl bij dialysebehandeling.
- Heeft kennis van diverse specifieke vormen van behandeling, de indicaties, de contra-indicaties en de wijze van toepassing.
- Heeft kennis van de diverse vormen van vaattoegang, de complicaties en de verzorging.
- Heeft kennis van de technische aspecten van de dialysebehandeling en kent de toepassingen en de werking van de op de afdeling voorkomende dialysemachines en kan deze bedienen.
- Heeft kennis van dialyse gerelateerd onderzoek dat de zorgvrager moet ondergaan.
- Kan zelfstandig een acute situatie inschatten en passende interventies inzetten.
- Heeft kennis van alle aspecten van nierfunctie vervangende behandelingen en kan zorgvrager en naasten hierin begeleiden, educatie en instructie/training geven.
- Kent de problematiek van (dreigend) chronisch nierfalen en de consequenties voor het leven van de zorgvrager, kent de bijkomende rouwprocessen hierbij en kan deze adequaat begeleiden.
- Heeft kennis van de nieuwe behandel- en toepassingsmogelijkheden.
- Heeft kennis van het proces van niertransplantatie.
- Heeft kennis van de specifieke doelgroepen zoals die op de dialyseafdeling kunnen voorkomen.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Kan informatie verzamelen op diverse manieren, deze informatie analyseren en interpreteren.
- Is in staat om op basis van klinisch redeneren de verpleegkundige zorg vast te stellen, gericht op het handhaven of (opnieuw) verwerven van het zelfmanagement van de zorgvrager en diens naasten.
- Kan risico's inschatten, problemen vroegtijdig signaleren, interventies kiezen en uitvoeren, het verloop monitoren en de resultaten evalueren bij zorgproblemen in de vier gebieden van het menselijk functioneren, namelijk op fysiologisch, psychisch, emotioneel en sociaal gebied.
- Is in staat te werken volgens richtlijnen en daar beargumenteerd vanaf te wijken als de situatie of eigen professionele of morele afwegingen daartoe aanleiding geven.

- Kan de zorgvrager ondersteunen bij persoonlijke verzorging en deze waar nodig overnemen, kan zo nodig naasten bij de zorg betrekken en zorgen dat deze participeert in de zorg.
- Kan alle voorbehouden en risicovolle handelingen uitvoeren, met inachtneming van de eigen (wettelijke) bevoegdheid en bekwaamheid.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de dialyseverpleegkundige

- Kan volgens de richtlijnen zorgdragen voor:
 - Hemodialyse (kern EPA)
 - Peritoneaal Dialyse (kern EPA)
 - Voorbereiding niertransplantatie (kern EPA)
 - Filtratietechnieken voor acute hemodialysezorgvrager (specifieke EPA)
 - Plasmafiltratie en plasmaferese (specifieke EPA)
 - Nierfalen en transplantatiepolikliniek (specifieke EPA)
 - Dialysezorg aan minderjarigen (specifieke EPA)
- Kan complexe zorg verlenen aan dialysepatiënten.
- Kan zorgvrager en zijn naasten educatie geven, voorlichten en coachen bij de voorkomende nierfunctie ondersteunende en vervangende behandelingen.
- Kan klinisch redeneren in acute en in chronische situaties en op basis hiervan de interventie kiezen en toepassen.

6.2 Rol de communicator

De communicatie van de dialyseverpleegkundige met de zorgvrager speelt zich doorgaans af binnen langdurige relaties met zorgvrager en zijn naasten. Het is van belang dat verpleegkundigen een optimale balans vinden tussen professionele afstand en nabijheid.

De dialyseverpleegkundige beheerst motiverende gesprekstechnieken en heeft kennis van theorie rondom "Samen beslissen". Hiermee stimuleert de dialyseverpleegkundige het zelfmanagement en de zelfstandigheid van de zorgvrager en zijn naaste in het gehele zorgproces.

Zorgvrager educatie, coaching en instructie van technische en praktische processen met betrekking tot de dialysebehandeling vormen een belangrijk aspect. De dialyseverpleegkundige heeft een aandeel in de besluitvorming rond starten en stoppen met behandeling, soorten behandeling en tevens in de voorbereiding van niertransplantaties.

Kennis van de verpleegkundige

- Heeft kennis van communicatieniveaus (inhoud, procedure, proces).
- Kent de belangrijkste gesprekstechnieken.
- Kent verschillende manieren van gedragsbeïnvloeding en versterking van de positie van de zorgvrager.
- Is op de hoogte van de nieuwste toepassingen van ICT.

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Heeft kennis van gesprekstechnieken voor het geven van voorlichting en instructie en het ondersteunen van therapietrouw.
- Heeft kennis omtrent hulpmiddelen in de communicatie naar de zorgvrager en zijn naasten.
- Kent de verschillen tussen dialysegerelateerde en niet-dialysegerelateerde problematiek.
- Kan in haar communicatie aansluiten bij de leefwereld en de ontwikkeling van de zorgvrager.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Kan een anamnese afnemen, eventueel met behulp van de relevante meetinstrumenten of methodieken.
- Kan communiceren op inhouds-, procedure- en procesniveau en soepel schakelen tussen deze niveaus.
- Kan gesprekstechnieken toepassen, passend bij de zorgvrager en het niveau van communicatie: luisteren, uitvragen en doorvragen, samenvatten en parafraseren, spiegelen en gevoelsreflecties geven.
- Kan in de wijze van gespreksvoering anticiperen op de leeftijdsfase en de leeftijdsgebonden vraagstukken van de zorgvrager.
- Kan uitstekend formuleren, mondeling en schriftelijk en vaktaal in voor de zorgvrager begrijpelijke taal omzetten.
- Kan adviezen geven, de zorgvrager instrueren en motiveren en informatie doseren afgestemd op de zorgvrager.
- Kan op gelijkwaardig niveau met andere zorgprofessionals communiceren, feedback geven en ontvangen.
- Is in staat om de zorgvrager en familie te begeleiden en te ondersteunen na een slecht nieuwsgesprek.
- Kan omgaan met een eisende zorgvrager en naasten en met (verbale) agressie van zorgvrager en zijn naasten.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de dialyseverpleegkundige

- Kan de technieken van motiverende gespreksvoering toepassen.
- Kan het niveau van zelfmanagement inschatten en daar de voorlichting op afstemmen.
- Kan de zorgvrager en zijn naasten begeleiden bij het inpassen van de dialysebehandeling in het dagelijks leven.
- Kan adequaat communiceren met de zorgvrager en diens naasten in een acute en/of levensbedreigende situatie zodanig dat het zorgproces optimaal kan verlopen.
- Kan in elke fase zorgvragers van verschillende ontwikkelingsniveaus en leeftijdsgroepen en naasten ondersteunen in besluitvormingsprocessen rond starten, wijzigen, voortzetten en stoppen van behandeling.
- Kan in het multidisciplinair team vraagstukken bespreken en is hierbij in staat om verschillen in visie, cultuur en opvattingen binnen het team en tussen het team en zorgvrager te hanteren.

6.3 Rol de samenwerkingspartner

De dialyseverpleegkundige heeft een generalistische blik en overziet de gehele zorgketen en alle mogelijkheden. Zij is de spil van de zorg en heeft overzicht over het totale verpleegkundige proces en bewaakt hierin op onafhankelijke, effectieve en efficiënte wijze de coördinatie en continuïteit. Vanuit haar regiefunctie schakelt zij tussen zorgvrager, zijn naasten en de diverse samenwerkingspartners en verwijst zo nodig. Zij heeft kennis over zowel de eigen instelling als over andere (zorg)instellingen. Ook onderhoudt zij waar nodig contacten met farmaceutische bedrijven als het gaat om informatie en scholing om te komen tot een optimale behandeling van de zorgvrager.

De samenwerkingspartners zijn; nefrologen, internisten, medisch specialisten, diëtisten, (gespecialiseerd) verpleegkundigen, dialyse-assistenten, maatschappelijk werkers, paramedici, geestelijk verzorgers, huisartsen en technisch ondersteunende diensten.

Kennis van de verpleegkundige

- Heeft een visie op samenwerken, kent actuele standaarden en handreikingen daarin.
- Heeft kennis van samenwerkingsprocessen, zoals groeps- en teamvorming, teamrollen, groepsdynamica en geven en ontvangen van feedback.
- Heeft kennis van de samenwerkingspartners (hun rollen, deskundigheid en bevoegdheden).
- Is op de hoogte van ketenprocessen en de organisatie van de zorg in de eigen regio.
- Is bekend met (potentiële) samenwerkingspartners buiten de zorg.
- Heeft kennis van doeltreffende en doelmatige verslaglegging en overdracht, inclusief het gebruik van ICT en wet- en regelgeving in deze.

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Kent de sociale omgeving van de dialysepatiënt en zijn draagkracht om de zorg op efficiënte en effectieve wijze te laten verlopen.
- Kent de hele keten en alle samenwerkingspartners en mogelijkheden binnen de zorg voor de zorgvrager.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Kan samenwerken met de zorgvrager en zijn naasten, hen steunen en waar nodig verwijzen.
- Kan de rol van advocaat van de zorgvrager op zich nemen.
- Kan in het multidisciplinair overleg de rol van voorzitter op zich nemen en blijk geven van overzicht over het hele zorgproces.
- Kan eenduidig rapporteren volgens vaste structuur.
- Kan haar visie op samenwerken formuleren en naar voren brengen.
- Kan in teams en samenwerkingsprocessen haar bijdrage leveren en zichzelf positioneren en schuwt confrontaties en verschil van mening daarbij niet.
- Kan efficiënt en effectief verslagleggen, overleggen en overdragen vanuit een gelijkwaardige, collegiale en open houding. Zowel in relatie tot de zorgvrager en diens naasten, binnen het eigen verpleegkundig team, in het multidisciplinaire team als met andere samenwerkingspartners.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de dialyseverpleegkundige

- Is in staat om in verschillende situaties (stabiel/spoedeisend) te schakelen tussen de verschillende samenwerkingspartners om de zorg te kunnen continueren.
- Is in staat triage uit te voeren, prioriteiten te stellen en zorg over te dragen of over te nemen naar/van andere afdelingen of (zorg)instellingen.
- Is in staat om binnen de multidisciplinaire samenwerking de regie over het zorgproces te voeren. Zorgt voor afstemming tussen de verschillende disciplines, zowel intra- als extramurale disciplines om de zorg te continueren.
- Verleent consult en/of geeft advies en instructie over de zorg aan (recent ontslagen) zorgvragers en diens naasten, aan verpleegkundigen, professionals op de afdeling en overige beroepsbeoefenaren in de dialyse ketenzorg.
- Geeft coaching aan 2e deskundigheidsniveau (de dialyse-assistent) en de professionals in opleiding.
- Kan optimaal communiceren en samenwerken in crisissituaties, zowel met de zorgvrager, diens naasten als met de samenwerkingspartners in de zorginstelling.
- Kan verschillen tussen dialysegerelateerde en niet-dialysegerelateerde problematiek hanteren en adequaat doorverwijzen.
- Levert een bijdrage aan de ethische besluitvorming in de behandeling en de zorg voor de zorgvrager in acute en/of levensbedreigende situaties door actief te participeren in overlegsituaties (op afdelingsniveau).

6.4 Rol de reflectieve professional

De toenemende medische mogelijkheden binnen de zorg voor de dialyse- en nefrologiezorgvrager hebben onder meer tot gevolg dat in het vakgebied van de dialyseverpleegkundige steeds vaker ethische vraagstukken aan de orde zijn. In elk stadium kunnen deze vraagstukken zich voordoen: zowel bij het starten en het stoppen met de behandeling, als tijdens de behandeling en bij de besluitvorming rond transplantatie. De verpleegkundige heeft hierbij een onafhankelijke rol en zorgt er in de communicatie en besluitvorming voor dat de stem van de zorgvrager gehoord wordt en de belangen en visie van de zorgvrager optimaal worden meegewogen. Daarnaast brengt zij kennis en kunde naar voren, gebaseerd op de laatste Evidence Based Practice binnen haar eigen vakgebied.

De dialyseverpleegkundige denkt kritisch na over het eigen handelen en dat van collega's. Zij is in staat om weloverwogen af te wijken van protocollen en richtlijnen. Zij kijkt kritisch naar de wijze waarop de zorgvrager behandeld wordt en is in staat om het gesprek over een behandeling aan te gaan met de arts en met de collega's.

Kennis van de verpleegkundige

- Heeft kennis van actuele thema's en ontwikkelingen in het eigen vakgebied.
- Kent de eigen waarden en normen en die van de beroepsgroep, zoals de Beroepscode Verpleegkundigen & Verzorgenden.
- Kent de grenzen van het persoonlijke en professionele handelen en verantwoordelijkheid.
- Is op de hoogte van toepassingen op het gebied van kennisontwikkeling en kennis delen.
- Kent de principes van reflectieve praktijkvoering.
- Heeft kennis van levensbeschouwelijke en religieuze opvattingen en stromingen.
- Heeft kennis van de moreel-ethische context van de zorgverlening.

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Heeft kennis van de ethische afwegingen rond stoppen/starten met dialyseren, zowel bij zorgvrager, diens naasten als bij artsen en andere disciplines.
- Heeft kennis van de ethische afwegingen rond nierfunctie vervangende behandelingen en de culturele en religieuze achtergronden die hierbij een rol kunnen spelen.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Houdt vakliteratuur bij en weet informatie op internet op te zoeken.
- Kan participeren in (praktijk)onderzoek.
- Kan het eigen functioneren waarderen en kritisch benaderen; durft ergens op terug te komen.
- Kan feedback van collega's en leidinggevenden ontvangen en integreren in haar handelen.
- Kan collega's en studenten feedback geven op hun handelen en professioneel gedrag.
- Kan omgaan met ethische vraagstukken en zingevingsvraagstukken van zorgvragers.
- Kan zorgvrager en diens naasten ondersteunen bij het nemen van beslissingen over de behandeling, het al dan niet voortzetten van een behandeling en het levenseinde.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de dialyseverpleegkundige

- Kan een bijdrage leveren aan de ethische besluitvormingsprocessen rond het starten en stoppen van nierfunctie vervangende behandelingen en zorgt daarbij dat de stem van zorgvrager en zijn naasten en haar eigen professionele overwegingen in de communicatie naar voren komen.
- Kan weloverwogen het niet-starten of stoppen van de dialysebehandeling bespreekbaar maken bij zorgvrager, zijn naasten en andere professionals.

6.5 Rol de gezondheidsbevorderaar/ Maatschappelijk handelen

De medische en technologische ontwikkelingen binnen het veld van dialyse en nefrologie hebben tot gevolg dat de mogelijkheden tot dialyse buiten het ziekenhuis, thuisdialyse en zelfmanagement enorm zijn toegenomen, met name als het gaat om de niet-complexe vormen van dialyse en niet-complexe zorgvrager en patiëntsystemen. Omdat er een breed scala aan behandelingsmogelijkheden is, kan de kwaliteit van leven steeds meer meegewogen worden in de keuze voor een bepaalde behandeling. De dialysebehandeling wordt gezien als een "life event" en dient zoveel

mogelijk te worden ingebed in het dagelijks leven van de zorgvrager. De dialyseverpleegkundige ondersteunt hierbij de zorgvrager en diens naasten op vele manieren: stimuleert tot samen beslissen in het keuzeprocess, informatie zoeken, inbedding van de behandeling in het dagelijks leven en het geven van educatie aan zowel de zorgvrager als zijn omgeving. Op deze wijze is de dialyseverpleegkundige in staat het zelfmanagement van de zorgvrager te bevorderen. De dialyseverpleegkundige stimuleert een gezonde leefstijl van de dialysepatiënt door leefstijladviezen en interventieprogramma's op het gebied van voeding, medicatie, vocht, beweging en dagritme.

Kennis van de verpleegkundige

- Heeft kennis van preventie en gezondheidsvoorlichting, gezondheids- en gedragsdeterminanten.
- Heeft kennis van de principes van zelfmanagement, leefstijlen, gedrag en manieren van gedragsbeïnvloeding en het leveren van zorg op maat.
- Heeft kennis van motiverende gespreksvoering.
- Is bekend met manieren waarop gezond gedrag gestimuleerd kan worden.
- Is op de hoogte van culturen en cultuurgebonden opvattingen van gezondheid en cultuurgebonden gezondheidsproblemen.
- Heeft kennis van wet- en regelgeving, past deze toe, geeft voorlichting en neemt waar nodig preventieve maatregelen.
- Heeft kennis over het veiligheidsmanagementsysteem (VMS)

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Heeft kennis van epidemiologie van het vakgebied dialyse.
- Heeft kennis van specifieke aspecten van therapietrouw en het bevorderen daarvan bij nierfalen, dialyse en niertransplantatie.
- Heeft kennis van alle behandelmogelijkheden met betrekking tot nieraandoeningen, zowel intra-, semi- als extramuraal.
- Is op de hoogte van de innovaties op het gebied van nierfunctie vervangende behandeling en kent de afwegingen ten aanzien van kwaliteit van leven.
- Heeft kennis van elementen van leefstijl bij nierziekten en nierfunctie vervangende behandeling, zoals voeding, vocht, beweging en alcoholgebruik.
- Heeft kennis van de risico's van medicatie-intoxicatie bij nierfalen.
- Heeft kennis van vroege signalen van fysieke achteruitgang bij nierfalen.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Kan gegevens verzamelen in brede context.
- Is in staat het sociale netwerk rond een zorgvrager te versterken.
- Kan meedenken met beleidsmakers en voorstellen doen voor noodzakelijke programma's.
- Kan participeren in collectieve/ groepsgerichte preventieprogramma's.
- Signaleert en informeert de arts bij signalen van mishandeling en huiselijk geweld. Heeft hierbij oog voor de invloed van het sociale netwerk van de zorgvrager.

Aanvullende vaardigheden en attitude dialyseverpleegkundige

- Indien de zorgvrager en of zijn naasten participeert bij de behandeling wordt hij ondersteunt waar nodig en wordt de zorg overgenomen indien de zorgsituatie daartoe aanleiding geeft. Gaat bij het participeren bij de behandeling van de zorgvrager en zijn naasten uit van hun mogelijkheden, geeft ondersteuning waar dat nodig is en neemt zorg over indien de zorgsituatie dit vraagt.
- Kan de zorgvrager en zijn naasten ondersteunen en stimuleren tot zelfmanagement en eigen belangenbehartiging.
- Kan de zorgvrager en diens naasten ondersteunen, voorlichten en coachen om te komen tot optimale therapietrouw.
- Kan vroege signalen van nierfalen tijdig communiceren met zorgvrager en diens naasten.
- Kan de financieel-economische situatie van de zorgvrager bespreekbaar maken, en/of adequaat verwijzen.

6.6 Rol de organisator

De afdeling waar de dialyseverpleegkundige werkt, heeft als belangrijk kenmerk dat de medisch-technische apparatuur en huiselijkheid naast elkaar een grote plaats innemen.

Van de dialyseverpleegkundige worden specifieke organisatorische en communicatieve vaardigheden gevraagd, dit door de vaak zeer langdurige zorgrelatie die ontstaat tussen zorgvrager, zorgprofessionals en zorgvragers onderling. De dialyseverpleegkundige is de spin in het web als het gaat om de zorg voor de zorgvrager.

De dialyseverpleegkundige heeft inzicht in de wijze waarop de zorg gefinancierd wordt. Met deze kennis kan zij bijdragen aan besluitvorming in de dagelijkse praktijk om op maatschappelijk verantwoorde wijze te komen tot kwalitatief goede en betaalbare zorg.

Kennis van de verpleegkundige

- Kent verschillende organisatievormen en principes uit de organisatiekunde.
- Is kostenbewust.
- Heeft kennis van de nieuwste informatie- en communicatietechnologieën.
- Heeft kennis van de ontwikkelingen t.a.v. duurzaamheid.

Aanvullende kennis van de dialyseverpleegkundige

- Heeft kennis van de verschillende deskundigheidsniveaus die werkzaam zijn binnen de keten.
- Heeft kennis van de verschillende financieringen welke invloed heeft op de te leveren zorg, zowel intra-, trans- als extramuraal.
- Weet wie zij moet benaderen om invloed uit te oefenen op beleidsmatige veranderingen om het zorgproces rondom de zorgvrager te verbeteren.
- Kent de gehele keten van organisaties in de dialysezorg.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Gaat op verantwoorde en kostenbewuste wijze om met materialen en middelen en draagt dit uit naar collega's.
- Levert een bijdrage aan de veiligheid van zorgvragers en collega's en het werkklimaat binnen de organisatie.
- Is in staat beslissingen te nemen over beleid (prioritering) en middelen voor de individuele patiëntenzorg, waarbij effect en kosten worden afgewogen.
- Kan de zorg rondom zorgvrager, tussen disciplines en organisaties coördineren en de continuïteit van zorg waarborgen. Kan de regiefunctie op zich nemen.
- Hanteert de (gedrags-)regels en protocollen die horen bij de functionele verantwoordelijkheid.
- Is in staat een overzicht te krijgen over de afdeling om de zorg goed te kunnen plannen. Hierbij wordt een balans gezocht tussen organisatorische, behandel technische eisen en de persoonlijke wensen van de zorgvrager.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de dialyseverpleegkundige

- Is in staat om kennis te verspreiden onder generalisten, werkzaam op een algemene afdeling, een andere zorginstelling of in de thuissituatie. Deze kennisverspreiding is noodzakelijk voor het kunnen leveren van complexe zorg door zorgverleners werkzaam buiten dit expertisegebied.
- Is in staat om haar rol binnen de diverse zorgpaden te vervullen, de zorg te coördineren, de continuïteit te waarborgen en de rol van aanspreekpunt of zorgcoördinator op zich te nemen.
- Is in staat om als coach op te treden en instructie te geven aan zorgvragers en collegae om de kwaliteit en continuïteit van de zorg te waarborgen.
- Is in staat om alternatieven voor materialen en producten aan te dragen binnen de eigen instelling als daar gegronde redenen voor zijn.
- Is in staat om extramurale samenwerkingspartners te scholen.
- Is in staat om de transfer van zorg in het ziekenhuis en zorg in andere instellingen, thuis of vakantieadres en vice versa optimaal voor te bereiden en te ondersteunen en overziet hierbij de implicaties voor dialysebehandeling, apparatuur, de organisatie en de kwaliteit van leven.
- Is in staat om volgens de strakke planning te werken die de dialyseafdeling vraagt.

6.7 Rol de professional en kwaliteitsbevorderaar

De dialyseverpleegkundige is, net zoals elke verpleegkundige, verantwoordelijk voor haar eigen beroepsuitoefening en de daarbij horende beroepsontwikkeling. Professioneel gedrag is leidend voor de attitude van de dialyseverpleegkundige en bepalend voor toekomstige ontwikkeling van de kwaliteit en de veiligheid van zorg voor de dialysepatiënt. De dialyseverpleegkundige levert hierin een bijdrage door deel te nemen aan deskundigheid bevorderende activiteiten en visitatie. Zij volgt de ontwikkelingen binnen haar vakgebied op een positief-kritische wijze.

Kennis van de verpleegkundige

- Kent de wet- en regelgeving die van toepassing is op de verpleegkundige beroepsuitoefening en de context waarin zij werkzaam is.
- Heeft kennis van de principes van Evidence Based Practice.
- Heeft elementaire kennis van methoden van onderzoek.
- Heeft kennis van monitoring van resultaten van zorg.
- Heeft kennis van actuele richtlijnen.
- Heeft kennis van kwaliteitskaders en professioneel en persoonlijk leiderschap.

Aanvullende kennis dialyseverpleegkundige

- Kent de protocollen en richtlijnen op het gebied van dialyse en nefrologie, zowel van de beroepsgroep als binnen de zorginstelling.
- Heeft kennis van het ontwikkelen van verpleegkundige indicatoren op het gebied van dialyse.
- Is op de hoogte van de kwaliteitsinstrumenten, zoals die in de werkomgeving worden ingezet.

Vaardigheden en attitude van de verpleegkundige

- Kan haar visie op kwaliteit van zorg in begrijpelijke bewoordingen naar voren brengen.
- Houdt zich als lid van de beroepsgroep aan de verpleegkundige beroepscode en de regels uit de organisatie en wetgeving.
- Kan omgaan met spanningsvelden, zoals zakelijkheid-betrokkenheid en afstand-nabijheid.
- Is een trotse en zelfbewuste beroepsbeoefenaar, ambassadeur van het vak.

Aanvullende vaardigheden en attitude dialyseverpleegkundige

- Kan als dialyseverpleegkundige overstijgend denken over het primaire zorgproces en op proactieve wijze meewerken aan verbeteren van de kwaliteit van zorg.
- Houdt ontwikkelingen bij op het gebied van dialyse en nefrologie door deskundigheidsbevordering.
- Lid van V&VN Dialyse & Nefrologie, voldoet aan de beroepsnorm uit het Kwaliteitsregister Verpleegkundigen & Verzorgenden met daarin het deskundigheidsgebied Dialyse en nefrologie, voor deskundigheid bevorderende activiteiten: 184 uur over een periode van 5 jaar in de breedte van alle CANMEDS-rollen.
- Kan scholing, training en coaching geven aan collega vakgenoten en andere disciplines, intra-, trans- en extramuraal.

- Kan een bijdrage leveren aan wetenschappelijk onderzoek.
- Is in staat om kleine onderzoeken rond de zorgvrager of op afdelingsniveau uit te voeren.
- Is in staat om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en herziening van protocollen, richtlijnen en procedures.
- Kan vakinhoudelijke bijeenkomsten en werkgroepen op centrumniveau leiden en ondersteunen.
- Kan professionals in opleiding tot dialyseverpleegkundige coachen en begeleiden en hierbij een optimaal leerklimaat realiseren.
- Is in staat leiderschap te tonen om een zo hoog mogelijke kwaliteit van zorg te kunnen leveren waarbij de veiligheid van zorgvrager optimaal gewaarborgd en bewaakt wordt.

7. De toekomst

In de komende jaren worden de rollen en taken van de dialyseverpleegkundige op de eerste plaats sterk beïnvloed door de actuele maatschappelijke ontwikkelingen. De steeds ouder wordende zorgvrager met co-morbiditeit zorgt voor een steeds complexere zorgvraag. Dit vraagt vaak meer van de dialyseverpleegkundige qua inzet en bejegening van de individuele zorgvrager. De wens is de zorg steeds meer vanuit het ziekenhuis naar thuis te verplaatsen. Dit is echter niet altijd mogelijk gezien de krapte op de arbeidsmarkt. De samenwerking met de eerste lijn zal in de komende jaren verder intensiveren, bijvoorbeeld als het gaat om ondersteunen bij thuisdialyse (alle vormen). Ook wordt steeds meer participatie van de zorgvrager zelf en zijn naasten verwacht. De dialyseverpleegkundige beweegt mee in deze ontwikkelingen.

In het verlengde hiervan verwachten dialyseverpleegkundigen in de komende jaren meer en meer aandacht voor preventie en gezond gedrag. Dit geldt zowel voor de patiëntenzorg als voor de zorgprofessional zelf. Voorbeelden hiervan zijn preventie/behandeling van hypertensie en diabetes en het bevorderen van een gezonde leefstijl.

De medische en technologische ontwikkelingen binnen de dialysezorg heeft tal van gevolgen. Het vakgebied zal beïnvloed worden door de actuele ontwikkeling van A.I. (Artificial Intelligence) en de voortdurende doorontwikkeling van dialyse apparatuur en hulpmiddelen. Dit proces vraagt continue aandacht en flexibiliteit van de dialyseverpleegkundige, zodat de zorgvrager ondersteunt kan worden. Hierbij is het noodzakelijk dat de dialyseverpleegkundige zich frequent bij- en naschoolt.

In de komende jaren zullen de dialysecentra in toenemende mate inzetten op het maatschappelijk thema milieubeleid en duurzaamheid.

Ten aanzien van de ontwikkeling van het vak verpleegkunde is het wenselijk dat de nadruk steeds meer wordt gelegd op het toepassen van verkregen kennis en vaardigheden. Verpleegkundig onderzoek neemt hierin een belangrijke plaats in. Dialyseverpleegkundigen werken steeds meer op basis van EBP. Het is essentieel dat dialyseverpleegkundigen vaardigheden ontwikkelen op het gebied van interpreteren en toepassen van de resultaten uit onderzoek. Tevens is het ontwikkelen van nieuwe kennis, waarbij dialyseverpleegkundigen onder supervisie zelf onderzoek opzetten en uitvoeren binnen de dialyse zorg, van grote meerwaarde.

Tenslotte is de opdracht aan de dialyseverpleegkundige om verpleegkundig leiderschap te tonen binnen haar vakgebied en hiermee de zorgvrager, diens naasten, de dialyse-assistent en de andere zorgprofessionals optimaal te ondersteunen.

Literatuur

<https://www.czoflexlevel.nl/>: 2023, College Zorgopleidingen.

Lambregts, J., Grotendorst, A.(2012). Leren van de toekomst. Utrecht: V&VN.

Regeling CZO Ziekenhuisopleidingen Deskundigheidsgebieden en Eindtermen. Utrecht 2022

Capaciteitsorgaan

Terpstra, D., Berg, A. van den, Mierlo, C. van, Zijlstra, H., Landman, J., Schuurmans, M., & Kempff, M. (2015).

Toekomstbestendige beroepen in de verpleging en verzorging.

Afkortingen

CanMEDS Canadian Medical Education Directives for Specialists

CZO College Ziekenhuis Opleidingen

EBP Evidence Based Practice

ICT Informatie- en Communicatietechnologie

EPA Entrustable professional activities

V&VN Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland

Augustus 2024

© V&VN

Het is toegestaan teksten uit deze uitgave over te nemen, mits de juiste bron vermeld is.